

Een eiland achter wind en water

door **Stephan de Jong**

O, als dit hart versagt en wankelt, zend
het dan een teken
– een weerlicht in zijn leed –
dat gij niet heen zijt, dat gij mij nog weet
schelp van uw zee, zelf nietig wel en broos,
maar staag doorzongen van het eeuwig breken
voorbij dit leven, in een leegen tijd,
uwer geheimen zonder duur of rust
tegen die laatste kust...

(Adriaan Roland Holst, fragment uit 'Gebed van den Harpspeler',
uit de bundel *Voorbij de Wegen*, 1920)

Meneer De Graaf was mijn leraar Nederlands op de middelbare school. Hij was een be-gaafd mens, afgestudeerd in de letteren en aan het conservatorium. Van zijn muzikale gaven heb ik weinig opgestoken, maar van zijn liefde voor poëzie wel. Hij las met ons, zijn leerlingen, vaak gedichten en die moesten we dan analyseren. Niet alleen op een technische manier, de vraag was ook steeds: waar ging het deze dichter om? Wat bewoog hem of haar? Waar lag de passie van de dichter of dichteres? Ik kan me nog herinneren dat er in de klas soms uiteenlopende meningen lijnrecht tegenover elkaar stonden, waarbij de vonken er tijdens de discussie van afvlogen.

Dankzij dit inspirerende onderwijs leerde ik het werk kennen van Adriaan Roland Holst (1888-1976). Hij was toen al geen populaire dichter meer. Hij droeg weliswaar de titel 'Prins der Nederlandse dichters', maar was in de schaduw geraakt van meer experimentele en maatschappijkritische collega's. Nu is hij

bijna geheel en al vergeten. Toch werd hij mijn favoriete dichter en hij is dat tot op de dag van vandaag. Nog altijd raken zijn gedichten bij mij gevoelige snaren, ergens diep in de ziel. Hoewel Roland Holst zich niet als religieus mens beschouwde, was zijn poëzie mijns inziens hoogst spiritueel.

Symboliek van de zee

Het belangrijkste beeld in het werk van Roland Holst is de zee. Niet de zee in het algemeen, maar de Noordzee. In zijn gedichten hoor je de branding, de

Het is een gebed dat reikt naar een 'gij' – het pure, het zuivere?

meeuwen, zie je de staalgrijze golven en het 'gouden plein' van zonlicht op het water. Zijn fascinatie voor de zee alleen al is voldoende reden mijn aandacht blijvend te trekken. Ik ben graag aan zee. Sterker

nog, ik vind het de enige plek in Nederland waar werkelijke grootsheid te vinden is.

Roland Holst is geen natuurdichter. Zijn werk staat bol van symboliek. De zee, het strand, de meeuwen en de wind doen 'een eiland achter wind en water' vermoeden. Dat staat voor zuiverheid. Het is het object van een diep heimwee naar wat onbedorven is, nog niet aangetast door eigenbelang, eerzucht en oppervlakkigheid. Hoewel Roland Holst zich niet beschouwde als christen, doelen zijn belangrijkste dichterlijke beelden op wat een christenmens de hemel, het paradijs of het leven na de dood noemt. Of zelfs God. Overigens praat Roland Holst in zijn gedichten onbekommerd met of over God. Op een of andere manier leefde deze niet-gelovige dicht bij God.

In de vijfde klas gaf meneer De Graaf ons de opdracht een scriptie te maken over een zelf te kiezen gedicht. Ik koos het gedicht 'Het gebed van de harpspeler', natuurlijk van Roland Holst. Het slot van dit gedicht – een tikje sentimenteel, akkoord, maar ook zo sterk in beeldspraak – raakt bij mij nog altijd een diepe snaar. Het is een gebed dat reikt naar een 'gij' – het pure, het zuivere? Als christenmens kan ik het niet helpen dat voor mij daarin het woord God mee resoneert.

God bleef

Ik was een gereformeerd jongetje. Braaf ging ik twee keer per zondag mee naar de kerk. Vissen, zwemmen of fietsen mocht niet op de rustdag des Heren. Toen ik vijftien was, had ik er genoeg van. De kerk hoefde voor mij niet meer. Het geloof aanvanke-lijk nog wel. Maar toen een paar jaar later een jong nichtje overleed aan leukemie, wist ik het zeker: God bestaat niet of Hij is een rotgod. Ik zou ophouden met geloven. Maar dat lukte niet.

God bleef als een onontkenbare aanwezigheid. Een aanwezigheid met wie ik streed, die ik ernstig betwijfelde, die ik bestookte met vragen, maar die uiteindelijk de rustige bodem bleef onder alle golven die over me heen spoelden. Hij was de kern die niet met mij samenviel maar, zo ontdekte ik millimeter voor

millimeter, waaruit ik wel leefde. Hij was er, ver weg en dichtbij, op 'een eiland achter wind en water' om het met de woorden van Roland Holst te zeggen. En hoeveel moeite ik soms ook met God had, ik wilde Hem niet meer kwijt.

Inspiratie en projectie

De Amerikaanse monnik en mysticus Thomas Merton schreef: 'Een dichter keert in zichzelf om te scheppen. De contemplatief keert zich tot God om geschapen te worden.' Bij Roland Holst lijken de dichter en de contemplatief samen te vallen. Hij keerde in zichzelf en schiep een mythische wereld en tegelijk werd die wereld de inspiratiebron waaruit hij zijn werk verder ontwikkelde.

Ik zou ophouden met geloven. Maar dat lukte niet

Discipelen van Freud zullen mij willen uitleggen dat ook ik een mythische wereld heb geschapen – inclusief de notie God en verdacht veel lijkend op de gereformeerde denkwereld van mijn jeugd – en dat ik de schepper ben van mijn eigen spirituele inspiratiebron. Ik geef grif toe dat ik veel heb ontleend aan het christendom waarmee ik van jongsaf aan werd doordrenkt. Nee, heel creatief ben ik niet. Maar ik ben zo vrij te menen dat ik weliswaar het nodige gefantaseerd kan hebben, maar dat dit niet zomaar gebeurde. Er was een aanleiding voor. Het werd door iets buiten mij ontlokt. Ik hecht waarde aan de projectietheorie, maar voeg er graag aan toe: er zijn elementaire religieuze ervaringen die projectie uitlokken. En ik vind dat Roland Holst zo'n ervaring prachtig onder woorden brengt als 'het eeuwig breken voorbij dit leven, in een leegen tijd, uwer geheimen zonder duur of rust tegen die laatste kust ...'

Stephan de Jong is predikant van de Protestantse Gemeente te Oudemirdum, Nijemirdum en Sondel.

Ook bijdragen?

Deze rubriek draait om 'die ene tekst'. Een tekst die uitdaagt of inspireert, troost of rust geeft, of juist stoort en schokt. Een tekst uit de Bijbel, van een dichter of een wijze buurvrouw. Gehoord uit de mond van een zanger, een predikant of leraar. Hoe dan ook: een tekst die, sinds kort of al heel lang, met iemand meegaat. Wilt u bijdragen aan deze rubriek door te schrijven over 'uw' tekst? Neemt u dan contact op met de eindredacteur via woordendienst@boekencentrum.nl.